

Stanowisko nr 35/2/2024

Wojewódzkiej Rady Dialogu Społecznego w Katowicach

z dnia 10 czerwca 2024 r.

w sprawie

wprowadzenia rozwiązań ułatwiających likwidację nielegalnie składowanych odpadów niebezpiecznych oraz ograniczających zjawisko porzucania i nielegalnego składowania odpadów

Wojewódzka Rada Dialogu Społecznego w Katowicach zwraca uwagę na bardzo istotny problem – tzw. nielegalne składowiska odpadów niebezpiecznych. Na terenie województwa śląskiego, na podstawie danych gromadzonych przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska oraz Śląski Związek Gmin i Powiatów, zidentyfikowano 158 miejsc nielegalnego pozostawienia odpadów, w tym odpadów niebezpiecznych. Rzeczywista skala zjawiska może być większa z uwagi na brak pełnej inwentaryzacji miejsc porzucenia odpadów. Wśród zidentyfikowanych lokalizacji znajdują się miejsca, w których porzucone odpady mogą stanowić bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia i życia ludności oraz spowodować nieodwracalną degradację, bądź zniszczenie środowiska. Jednocześnie ilość i rodzaj tych odpadów powoduje, że ewentualne ich zagospodarowanie i neutralizacja niebezpieczeństwa wiąże się z bardzo dużymi kosztami finansowymi.

W roku 2018, po wprowadzeniu licznych zmian do obowiązujących przepisów prawnych w zakresie związanym z szeroko rozumianym gospodarowaniem odpadami, problemy dotyczące miejsc nielegalnego porzucenia odpadów, w szczególności odpadów niebezpiecznych, miały zostać rozwiązane. Niestety usuwanie nielegalnie zdeponowanych odpadów niebezpiecznych nadal stanowi w Polsce ogromne wyzwanie, ze szczególnym naciskiem na dwie kwestie: finansowanie likwidacji odpadów oraz techniczne możliwości skutecznej i bezpiecznej ich utylizacji. O problemie wprawdzie dużo się rozmawia tak w przestrzeni administracyjnej, jak i medialnej, padają różne deklaracje i propozycje, zarówno ze strony rządowej i samorządowej oraz podmiotów gospodarczych, jednak w dalszym ciągu nie przynosi to oczekiwanych rezultatów. Co ruz opinią publiczną wstrząsają kolejne informacje dotyczące odkrycia nowych miejsc nielegalnego porzucenia odpadów niebezpiecznych. Brak likwidacji już znanych składowisk i pojawianie się kolejnych miejsc z niezabezpieczonymi odpadami to kumulacja zagrożeń zarówno dla środowiska naturalnego jak i zdrowia mieszkańców województwa śląskiego.

W związku z powyższym Wojewódzka Rada Dialogu Społecznego wnosi o:

1. Zapewnienie stabilnego finansowania zagospodarowania i utylizacji nielegalnie porzuconych odpadów. Szacowane koszty przetworzenia odpadów w większości przypadków drastycznie przekraczają finansowe możliwości samorządów. W dzisiejszych realiach rynkowych koszty przetwarzania kształtują się w wysokości około 10.000 zł za tonę odpadów niebezpiecznych, a w niektórych miejscach porzucenia odpadów znajduje się więcej niż tysiąc ton odpadów. Znane są na terenie województwa śląskiego składowiska, na których porzucono ponad 10 000 ton odpadów. Mamy zatem do czynienia z problemem, którego rozwiązanie wymaga zaangażowania nieraz wielu dziesiątek milionów złotych. W skali województwa śląskiego, szacunkowo, koszty utylizacji odpadów przekroczą dwa miliardy złotych. Konieczne jest zatem zapewnienie pewnego, posiadającego instytucjonalną i prawną stabilność, ogólnokrajowego

źródła finansowania zagospodarowania tych odpadów. Zdaniem WRDS w Katowicach sfinansowanie utylizacji już istniejących, nielegalnych, składowisk wymaga ustanowienia nowego, ogólnokrajowego sposobu finansowania. Potrzebny jest program oczyszczenia kraju z wydzielonym budżetem o rozmiarach pozwalających na usunięcie odpadów w okresie do pięciu lat. Instytucją zarządzającą mógłby być Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Powinno to być połączone z:

- zwiększeniem środków NFOŚiGW na realizację zadań związanych z usuwaniem porzuconych odpadów,
- uproszczeniem procedur uzyskiwania tych środków przez jednostki samorządu terytorialnego,
- rozszerzeniem katalogu zadań, które mogą zostać objęte finansowaniem NFOŚiGW,
- przesunięciem proporcji na rzecz bezzwrotnej formy wsparcia – udział gminy w kosztach usunięcia nielegalnego składowiska odpadów nie powinien przekraczać 10% jej dochodów z roku wszczęcia procedury usuwania odpadów.

2. Inwentaryzację miejsc nielegalnego deponowania odpadów na obszarze całego kraju, w tym w szczególności odpadów niebezpiecznych, celem poznania rzeczywistej skali problemu, a także dla oszacowania koniecznego zaangażowania finansowego. Stworzona baza danych obejmowałaby dotychczas rozproszone informacje posiadane przez różne instytucje oraz jednostki samorządu a poziom szczegółowości zebranych informacji powinien pozwalać co najmniej na oszacowanie skali zagrożenia i potencjalnych kosztów zagospodarowania odpadów. Zadanie mogłoby być realizowane przez inspekcję ochrony środowiska, wymaga to jednak znacznego wzmocnienia kadrowego tej instytucji.
3. Udoskonalenie systemu nadzoru nad przepływem odpadów niebezpiecznych i usprawnienie systemu BDO (baza danych o produktach i opakowaniach oraz o gospodarce odpadami). Istniejący system BDO w praktyce rodzi różnego rodzaju trudności i problemy zarówno po stronie administracji, jak i przedsiębiorców. Konieczne jest przeanalizowanie krytycznych sygnałów wynikających ze stosowania systemu i dokonania modyfikacji, m.in. w zakresie funkcjonalności od strony administracyjno-informatycznej z punktu widzenia użytkowników systemu – przedsiębiorców i administracji. Ponadto, projektując rozwój BDO należałoby się zastanowić nad rozwiązaniami powodującymi uszczelnienie systemu nadzoru nad odpadami i zapobieżenia częstej obecnie sytuacji, w której poprzez przekazywanie odpadów kolejnym pośrednikom odpady te w końcu trafiają do szarej strefy i są zagospodarowywane niezgodnie z obowiązującymi przepisami.
4. Modyfikację obecnego systemu zabezpieczenia roszczeń przy wydawaniu decyzji administracyjnych dotyczących magazynowania odpadów i urealnienia obowiązujących przepisów do rzeczywistej sytuacji rynkowej i kosztów przetworzenia odpadów, a także rozważenia mechanizmów waloryzacji stawek zabezpieczenia.
5. Usunięcie kontrowersji dotyczących prawnego podziału zadań w zakresie zagospodarowania odpadów – niezbędne jest jednoznaczne określenie w odpowiednich przepisach (art. 26 ustawy o odpadach), że działania podejmowane przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta wobec odpadów niebędących odpadami komunalnymi, stanowią zadanie z zakresu administracji rządowej zlecone gminie.

6. Wsparcie dla rozwoju nowoczesnych technologii przetwarzania odpadów niebezpiecznych. Obecnie termiczne przetwarzanie odpadów niebezpiecznych stanowi dominującą, sprawdzoną i skuteczną technologię unieszkodliwiania odpadów z tzw. nielegalnych składowisk odpadów określanych potocznie jako bomby ekologiczne. Jednocześnie na rynku gospodarki odpadami pojawiają się propozycje i projekty zagospodarowania odpadów niebezpiecznych niezwiązane z ich termicznym przekształceniem. Badania i rozwój technologii w obszarze przetwarzania odpadów wiąże się z dużymi nakładami finansowymi, ponadto wdrożenie tych technologii często napotyka na bariery prawne czy administracyjne. Źródłem finansowania w tym zakresie mógłby być specjalny program prowadzony np. przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju angażujący tak instytucje akademickie, jak i lokalne instytucje badawcze związane z przemysłem. Konieczne byłoby także usprawnienie procedur związanych z budową nowych instalacji. Rozumiejąc niezbędność zarówno decyzji środowiskowych, pozwoleń budowlanych oraz pozwoleń zintegrowanych, należałoby rozważyć możliwości skrócenia długotrwałych procedur poprzez wsparcie organizacyjne dla administracji wydającej poszczególne decyzje.
7. Udoskonalenie oraz wsparcie organizacyjne i kadrowe dla systemu wykrywania, ścigania i eliminowania przestępstw przeciwko środowisku. Pomimo zmian w przepisach karnych oraz intensyfikacji działań Policji w zakresie przestępstw przeciwko środowisku, nadal istnieje wiele bulwersujących przykładów działań przestępczych, w tym również, jak się można domyślać, dokonywanych przez przestępczość zorganizowaną. W związku z powyższym należałoby objąć wsparciem współpracę pomiędzy Policją a Wojewódzkimi Inspektoratami Ochrony Środowiska a także zastanowić się nad ewentualnym powierzeniem części zadań służbom specjalnym, przykładowo, przez wydzielenie wydziału w Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, który w swej pracy koncentrowałby się na przestępstwach przeciwko środowisku.
8. Organizowanie szeroko zakrojonych akcji informacyjnych i edukacyjnych skupionych na problemach gospodarki odpadami.
9. Rozbudowę kadrową instytucji zaangażowanych w ochronę środowiska i zwalczanie przestępstw przeciwko środowisku.

Przewodniczący
Wojewódzkiej Rady Dialogu Społecznego
w Katowicach

Jacek Zając